

Smil nu, lille skat

Foto: Mens deres forældre fotograferer løs i tide og utide, skal børn i dag lære at stå på egne ben i en billedkultur, der vokser eksplosivt, og hvor det private er offentligt i en grad, som for ti år siden var karakterafvigende. Gør det noget?

MICHAEL KIRKEBY
indblik@jp.dk

Jeg har flere fotos af mine børn, end min far nogensinde kiggede på mig.»

Sådan sagde den amerikanske stand up-komiker Jim Gaffigan, da han i et talkshow med Conan o'Brein advarede om, at vores mani med at fotografere alting hele tiden, og ikke mindst vores børn, er ved at løbe af sporet.

Det er faktisk ikke så mange år siden, at familiens kamera mest blev taget frem ved særlige lejligheder, og hvor en film med 36 billeder kunne vare i måneder. Men i løbet af få år har vores måde at bruge og tage fotos på ændret sig mere, end det var tilfældet i stort set hele det 20. århundrede. Billedsitet 1000memories har forsøgt at regne sig frem til, at der indtil videre i verdenshistorien er taget omkring 4.000 milliarder fotos. Det er mange, men nærmest ingenting i forhold til, hvad der venter. Inden længe vil planetens samlede billedsamling blive mere end fordoblet – hvert år.

Før var det mest massemediernes, der stod bag billedeeksplosionen i vores moderne kultur. Nu bidrager vi alle sammen, fordi det er blevet så let at være sin egen billedproducent. Med det digitale kamera kan vi tage så mange billeder, vi orker, og de fleste har altid et med i lommen. Man kan dårligt købe en mobiltelefon uden et kamera, der ofte tager billeder i god kvalitet. I løbet af 2014 vil der være flere mobilabonnementer end mennesker i verden, og billedets rejse fra telefonen i hånden til resten af verden tager som bekendt kun et par sekunder. Alene på Facebook sker det over 350 mio. gange dagligt.

Og så er der alle de nye dokumentationsværktøjer, som er på vej. F.eks. Google Glass, der er smartphone og kamera forklaedt som brille. Eller mini-kameraer som Memini og Narrative Clip, der er på størrelse med en stor knap og designet til at sidde på ens tøj, på køleskabet eller andre steder, hvor de med sekunders interval døgnet rundt tager billeder af alt, hvad der sker.

Medmindre vi lukker øjnene hårdt i eller løber rigtig stærkt, er det stort set umuligt at undgå tidens billed-tsunami.

Hverdagen ligner en fest

Hvis vi har børn, er det ofte dem, vi fotograferer. Det er ikke nyt. I 1960 var op mod halvdelen af de fotos, der gik gennem Kodaks laboratorier, angiveligt af børn. Som Gaffigan, der selv er far til fire, antyder, er

det nye, at ungerne ikke længere kan nøjes med at smile ved festlige lejligheder, fødselsdage, jul og første skoledag. Nu er de også på i hverdagen, i små og store situationer, når vi synes, de ser dejlige ud. Hvis man er i tvivl, kan man se billederne på sin egen telefon, på nettet, på opslagstavlen nede i institutionen osv. Der er børn alle vegne i situationer, der får hverdagen til at ligne en fest.

Betyder det så, at vi er ved at opdrage en generation af X-factor-kids med permanent præstationsangst. Eller en hær af irriterende projektbørn, der tager rampelyset for en selvfølge?

Umiddelbart flugter det fint med, at vi lever i en utålmodig dokumentations- og opdateringskultur, hvor ungerne risikerer at få en blitz i hovedet, før de overhovedet er født. Ultralydsklinikker reklamerer med, at man kan tage 4D-billeder ind i den mørke livmor, »som om man lyser med en lomme-lygte. Det giver en helt fantastisk oplevelse at se sit barn helt naturligt, som om det var født«. For nylig kunne man læse en historie om, hvordan nogle nybagte mødre i minutterne efter fødslen har mere travlt med at tage sig af deres barn.

På den anden side passer det næsten lidt for godt med standard-forestillingen om, at vores moderne tid er mere overfladisk og mindre ægte end i gamle dage. På hylden med bekymrede kultur-advansler er der altid efterspørgsel og sjældent helt udsolgt. Man skal også huske på, hvad Johannes Møllehave har sagt, at det overfladiske ikke altid støkker så dybt.

Hukommelsesbank uden sidestykke

En af dem, der interesserer sig for det igangværende boom i billeddækningen af børns liv, er Alian Morin, som er professor i psykologi ved Mount Royal University i Calgary, Canada. I New York Times har han forklaret, hvordan børn gennem fotografi og video-film, hvor de selv medvirker, er langt mere udsat for selv-fokuserende stimuli end tidligere. Det kan hos nogle børn føre til øget selvkritik og få alvorlige konsekvenser.

»Hvis man har et lavt selvværd, så kan overdreven selvseponering føre til flugtreaktioner i form af alkohol- eller stofmisbrug, at man spiser alt for meget eller i værste fald selvmord. Det har studier tidligere vist. Men det er samtidig svært at sige, hvor mange flere der kan være udsatte nu, og alene derfor burde et fænomen i en så markant størrelsesorden som dette undersøges nærmere,« forklarer Alian Morin til Indblik.

Indtil videre er der ifølge Morin ingen forskning, der pæviser, at børn bliver syge eller mere selvoptagede af at blive fotograferet ofte og af at kunne se sig selv afbilledet i stort og småt. Han peger på, at der også kan være positive effekter ved at få taget mange billeder af sig selv – eller i hvert fald ved at have adgang til mange billeder fra sin opvækst:

»Jeg er født i 1959, og i de første ti år af mit liv blev der kun taget nogle få sort-hvide billeder af mig. De børn, der fødes i dag, får helt anderledes muligheder for at genfortælle deres historie gennem billeder af sig selv. De får adgang til en slags selvbiografisk hukommelsesbank af hidtil uset omfang, som kan øge deres selvforståelse på en rigtig god måde.«

Gemte og glemte billeder

Men jo flere billeder vi tager, jo mindre ser vi måske også på dem. I praksis er det ikke nogen nem opgave at overskue en families digitale billeder. Slet ikke i forhold til den gang, hvor fotos boede i et album i reolen og med tiden fik status som små ikoner på gamle ferier og levte liv.

I min familie, der på lange stræk er så gennemsnitlig, at Danmarks Statistik må smile selvtillfreds, har to børn og to voksne i fællesskab gennem de seneste 10-12 år produceret rundt regnet 10.000 digitale fotos. Det lyder af meget, men er trods alt ikke mere end 2,5 snapshot per dag. Glemmer man at slette de dårlige, løber det op. Inklusive små videoklip fylder det ca. 300 gigabyte. Størrelsen er anslået, for billederne ligger spredt på husstandens ophobning af nye og gamle

pc'er, mobilere, iPads, Nintendoer, usb-sticks, hukommelseskort, et strandet forsøg på en blog og et par løse harddiske et sted i kælderren.

Problemet er ikke bare, at man skal tage sig gevaldigt sammen for at få styr på denne rodebunke af en hukommelsesbank. Men også, at man skal tænde maskiner for at se billederne og ikke mindst, at det vil tage en krig at se dem igennem. Vil vores børn nogensinde orke det? Det er lettere med 1990'erne. De fylder kun et par pap-albums, og her kan vi faktisk huske de enkelte billeder.

Det paradoksale er, at selv om det mobile og digitaliserede fotografi rummer potentialet til at give vores børn et værdifuldt tilbageblik på egen opvækst, og selv om vi dokumenterer på livet løs, så kan det i praksis risikere at få den modsatte effekt. Nemlig, at vi ser mindre på vores billeder, husker dem dårligere, og at de måske ligefrem bliver tabt for eftertiden. Martin Parr, der er fotograf ved det legendariske billedbureau Magnum, har advaret om faren for, »at en hel generation mister deres familiefotos, fordi folk bare lader dem ligge på deres computer, og en dag vil de være slettet«. Lidt på samme måde som alle vores e-mails og sms'er, der også nemt risikerer at forsvinde for eftertiden og efterlade et hul i historien.

De færreste spørger børnene

Vi elsker måske især at tage billeder af børn, når de udstråler alt det, vi selv har tabt – umiddelbarheden, fraværet af forfængeligheden. Men alle har også oplevet, at det hurtigt ser kunstigt ud, når man vil fange det

I dag er selviscenesættelsen næsten blevet en kompetence på linje med at skrive eller regne.

Per Schultz Jørgensen, der bl.a. er tidligere formand for Børnerådet

ægte grin. Spørgsmålene om, hvornår en fotograf skaber nærvær eller afstand, er tilskuer eller medvirkende, er klassiske i fotolitteraturen. Men i dag er et par hurtige skud med smartphonen ved at blive en integreret del af måden, mange er sammen på i almindelighed. Ingen bliver rigtig overrasket, hvis nogen tager billeder, som bagefter måske også bliver delt, altså massedistribueret, et sted på nettet.

Voksne kan godt sige fra, men de færreste spørger børnene, om de har lyst. Det skyldes måske, at det mest er for forældrenes skyld, at børn fotograferes. Det forklarer Per Schultz Jørgensen, der bl.a. er tidligere formand for Børnerådet og forsker i børne- og familieforhold gennem årtier.

»Der er afgjort stadig mange børn, der er blufærdige, og som sikkert helst ville være fri. Men det er også klart, at der rykkes enormt ved grænserne i disse år, når det gælder børns integritet og dannelsesproces. Børn bliver bogstaveligt talt udstillet på en helt anden måde end før. Samtidig kan jeg godt forstå, at forældre i dag tager mange billeder, nu hvor det er blevet så let. Jeg tror, de bl.a. fungerer som kompensation for en familiemæssig hverdag, som i mange hjem er utrolig tyndslidt. Mange føler, at de går for tidligt fra jobbet og alligevel kommer for sent hjem. Her kan de mange fotos være med til at bevare forestillingen om, at forældrene er mere sammen med deres børn, end de faktisk er,« siger han.

Sat på spidsen kan man sige, at de mange billeder er udtryk for dårlig samvittighed over et fravær. De fungerer som en slags små pixel-piller, som man kan tage for at dulme ubehaget.

»Selvfølgelig kan både forældre og børn have stor glæde af de mange billeder. Men jeg tror også, at de for børnene er med til at bekræfte dem i, at vi lever i en præsentations-kultur, hvor man skal have styr på sine signaler. I dag er selviscenesættelsen næsten blevet en kompetence på linje med at skrive eller regne,« siger Per Schultz-Jørgensen.

Drivhusbørn

Det er ikke kun voksne, der tager flere billeder. Hvis man giver 2-årige vuggestuebørn

et kamera i hånden, ved de udmærket, hvad det handler om. Det fortæller Kim Rasmussen, der forsker i psykologi og uddannelse på Roskilde Universitet og bl.a. har brugt fotos taget af børn selv til at undersøge trivsel i daginstitutioner.

Mange børn vokser i dag op med en bevidsthed om, at de er latent udsat for eksposering. Det oplever de både derhjemme og i deres institutioner. Samtidig bygges mange boliger og børnehuse som en slags drivhuse med glas fra gulv til loft, så man kan se tværs gennem dem. Det er hårde tider for de generede.

»Jeg tror, vi er midt i en kulturel forandring, som er større, end de fleste er klar over. Som medie- og kulturforskere er vi konstant bagud, fordi udviklingen sker så rasende hurtigt, både når det gælder teknologien og brugen af den. Men grundlæggende rykker grænsen for det private sig voldsomt. Det gælder i almindelighed og især for børn og unge. I dag accepterer mange en grad af offentlighed og transparens omkring deres private liv, som for bare ti år siden ville være karakterafvigende eller lige frem ekshibitionistisk i middelsvært grad. Det rigtig gode spørgsmål er selvfølgelig, hvordan vi lærer vores børn og unge at finde deres egne ben i denne nye billedvirkelighed, for man kan jo ikke bare lukke øjnene. Hvordan vi lærer dem at blive kompetente billedbrugere og billedproducenter, der ikke krænker andre eller får udleveret sig selv,« siger Kim Rasmussen.

De digitale indfødte lukker døren

Men måske er en modreaktion på vej – sat i gang af den gruppe unge, der blev født i ti-

Foto: Privat

lederne måske også er større. På Snapchat kommer det radikalt til udtryk ved, at delte fotos kun er synlige i nogle få sekunder! Så er de væk igen for altid, og det kan mange godt lide. Snapchat er faktisk så populær, at den 23-årige opfinder selvikkert har afslået et købstilbud på 16 milliarder kroner for tje-nesten, hvor ens billeder forsvinder. Forklaringen på succesen er ifølge en investor, at »flygtighed giver en mere ægte og autentisk kommunikation i modsætning til den "op-træden", der finder sted på andre tjenester«.

Når huset brænder

Det er svært at forestille sig en større modsætning til den traditionelle opfattelse og brug af fotografi end Snapchat. Det er helt klart ikke her, vores børn får adgang til en unik selvbiografisk hukommelsesbank.

I over hundrede år har noget af det første, folk tænkte på at redde, hvis huset brændte, været deres fotos. Disse uerstattelige kig tilbage i tiden, som fastholder minder om vores børn, om vores egen barndom, gamle venner, døde familiemedlemmer, stærke følelser osv.

På fotos, i det mindste, kan vi få tiden til at stå stille, her bliver vores børn altid ved med at være små og søde. Og i modsætning til andre slags billeder rummer fotografiet altid et lille og kort aftryk af virkeligheden. Man kan godt tegne et billede af en person, der ikke findes, men man kan ikke bare fotografere en person, der ikke findes.

Den amerikanske forfatter Susan Sontag forestillede sig engang, at hvis man kunne vælge mellem at se et flot maleri og et dårligt foto af Shakespeare (der er født over 200 år før fotografiets opfindelse) – så ville næsten alle vælge fotografiet. Og hvem ville ikke være mere nysgerrig efter at se selv det dårligste pasfoto frem for det flotteste maleri af historiske personer som f.eks. Napoleon og Leonardo da Vinci eller hvad med Jesus – også meget gerne som børn?

På den anden side er Snapchats ultrakorte billed-kig faktisk en ganske rationel reaktion på billed-tsunami. En af vejene væk fra glansbillederne og stereotyperne og en måde at generobre evnen til at se lidt mere klart – måske også på sine egne børn.